

ОСНОВНО УЧИЛИЩЕ "ПРОФ. ИВАН БАТАКЛИЕВ" ГР. ПАЗАРДЖИК

Recoverable Signature

X Даниела Кемчева

Даниела Кемчева

Директор

Signed by: Daniela Angelova Kemcheva

ДИРЕКТОР:

**МЕХАНИЗЪМ
ЗА ПРОТИВОДЕЙСТВИЕ НА ТОРМОЗА И НАСИЛИЕТО
МЕЖДУ УЧЕНИЦИТЕ**

Приет на заседание на ПС с протокол №9/ 07.09.2022 г.
утвърден със заповед № 1591/ 07.09.2022 г.

ВЪВЕДЕНИЕ И ЦЕЛ НА НАСТОЯЩИЯ ДОКУМЕНТ

Въвеждането на общ механизъм се налага от разбирането, че реален напредък в справянето с насилието и тормоза може да бъде постигнат само при прилагането на последователна и целенасочена политика, която се споделя и изпълнява от всички участници в образователния процес. Тази политика следва да е част от цялостната съвкупност от политики за развитие на училищата и центровете за подкрепа за личностно развитие. Тя регламентира в дългосрочен план целите и задачите по отношение на превенцията на насилието, както и разписва конкретни роли, отговорности и процедури за действие при възникнали ситуации на насилие и тормоз. Тези елементи са подробно разгледани в настоящия документ.

Документът се състои от две основни части, приложения и алгоритъм за прилагането на Механизма. В първата част се разясняват понятията „насилие” и „тормоз”, разликата между тях, видовете поведение, които те включват, както и белезите, по които да бъдат разпознати. Тази част е информативна и с нея трябва да бъдат запознати всички в институциите в системата на предучилищното и училищното образование.

Във втората част на документа се разглеждат задължителните елементи на цялостна политика за сигурна образователна среда - превенция и интервенции, в случай на насилие и тормоз. Разясняват се още дейностите по превенция и интервенция (реакция), които се осъществяват на равнище училище и на равнище клас, включването на родителите като неизменен участник, както и се очертават основните ресурси, които институциите в системата на предучилищното и училищното образование и съответно Министерство на образованието и науката трябва да осигурят, за да може ефективно да се предотвратява насилието.

Приложенията към основния документ дават практически насоки за това как да се прави изследване и оценка на актуалната ситуация, как да се осъществяват дейностите на ниво клас, как да се подаде сигнал към други служби или услуги при възникване на по-сериозни ситуации с оглед на причинената вреда и последиците за живота и здравето на децата.

Алгоритъмът разписва конкретни стъпки за реализирането на дейностите по настоящия механизъм.

I. ИЗМЕРЕНИЯ НА НАСИЛИЕТО И ТОРМОЗА В СИСТЕМАТА НА УЧИЛИЩНОТО ОБРАЗОВАНИЕ

Какво е насилие?

В България в официална употреба е дефиницията на понятието „насилие”, дадена в

параграф 1, т. 1-5 от допълнителните разпоредби на Правилника за прилагане на Закона за закрила на детето:

„Насилие” над дете е всеки акт на физическо, психическо или сексуално насилие, пренебрегване, търговска или друга експлоатация, водеща до действителна или вероятна вреда върху здравето, живота, развитието или достойнството на детето, което може да се осъществява в семейна, училищна и социална среда.

„Физическо насилие” е причиняване на телесна повреда, включително причиняване на болка или страдание, без разстройство на здравето.

„Психическо насилие” са всички действия, които могат да имат вредно въздействие върху психичното здраве и развитие на детето, като подценяване, подигравателно отношение, заплаха, дискриминация, отхвърляне или други форми на отрицателно отношение, както и неспособността на родителя, настойника, попечителя или на лицето, което полага грижи за детето, да осигури подходяща подкрепяща среда.

„Сексуално насилие” е използването на дете за сексуално задоволяване. Сексуално насилие и злоупотреба над дете според определението на Световна здравна организация е „участието на дете в сексуални действия, които той или тя не разбира напълно и за които не е в състояние да даде информирано съгласие, или за които детето не е подготвено от гледна точка на развитието си и не може да даде съгласие, или които са в нарушение на законите или социалните табу на обществото”.

„Пренебрегване” е неуспехът на родителя, настойника и попечителя или на лицето, което полага грижи за детето, да осигури развитието на детето в една от следните области: здраве, образование, емоционално развитие, изхранване, осигуряване на дом и безопасност, когато е в състояние да го направи.

Насилието може да бъде от възрастен към дете, между деца и от дете към възрастен.

Какво е тормоз?

Тормозът е специфичен вид насилие сред децата и е сред най-неуловимите форми на агресивно поведение и насилие. Но не всеки акт на насилие е тормоз. Тормозът между връстници е групов феномен. Случаите на тормоз се извършват в групова среда, в присъствието на други връстници и в отсъствието на възрастни. Професор д-р Дан Олвеус определя тормоза като „повтарящи се във времето негативни действия от страна на един или повече ученици, когато някой умишлено причинява или опитва да причини травма или дискомфорт на друго дете чрез физически контакт, чрез думи или по друг начин.”

Тормозът, независимо от това как се упражнява, е много сериозно, оставящо травматични следи действие, защото тормозеният не може да се защити със собствени

усилия. Тормозът не спира от само себе си, без външна намеса.

Ключови в разбирането за тормоза са следните характеристики:

1. злонамерена проява, която има за цел да нарани или унижи дете;
2. извършва се от позиция на силата, като едната страна използва доминиращата си позиция, за да нарани другата физически или психически, да я унизи или изолира;
3. повтаря се многократно във времето, а не е еднократен и изолиран акт на насилие.

Проявите на тормоз най-общо могат да бъдат описани като:

Физически тормоз, например: блъскане, щипане, разрушаване, удряне, нанасяне на болка, спъване, затваряне в някое помещение;

Психически тормоз, например: подмятане, подиграване, закачане, обиди, омаловажаване, заплахи, изнудване, повреждане на личните вещи, кражба и хвърляне на вещи, заплашителни погледи, неприятелско следене; словесни изрази, които имат за цел да унижат и оскърбят детето на база раса, пол, религия, сексуалност, увреждане или друго, с което се подчертава различие от останалите. Когато е в група - под формата на изолиране, игнориране, изключване от групови дейности, избягване, одумване и разпространение на зловни слухове, натиск върху другите да не влизат в приятелски отношения с децата, обект на тормоз.

Сексуален тормоз - представлява всяка форма на нежелано словесно, несловесно или физическо поведение със сексуален характер, имащо за цел или водещо до накърняване на достойнството на лицето, и по-специално създаване на смуцаваща, враждебна, деградираща (принизяваща), унизителна или обидна обстановка. Включва измислянето на сексуализирани прякори или имена, коментари за външността на някой и подигравки със сексуално значение, неподходящо докосване, бележки и надписи със сексуално съдържание и т.н. до по-екстремни форми на нападане и насилие.

Кибернасилие и Кибертормоз - насилие и тормоз, които се осъществяват в дигитална среда чрез дигитални устройства. Включват създаване и разпространение на обидни, заплашителни и подигравателни визуални материали, снимки и текстови съобщения, които уронват достойнството на детето или го унижават: снимането на дете с мобилен телефон и свободното разпространяване на снимки или видеозапис без негово съгласие, кражба на самоличност/профили, обиди, разпространение на слухове в социалните мрежи и др.

Ако дете е въввлечено в рискова ситуация онлайн, това винаги има своите отражения в реалния му живот. Преживяванията за детето могат да бъдат дори по-унизителни, тъй като кибертормозът не може да бъде прекратен веднага и е достъпен до много по-голям кръг хора.

Разлики между тормоз и закачки или игра между учениците

По-голямата част от ситуациите на тормоз могат да бъдат овладени от учителите, а някои - от самите ученици. Всяка намеса изисква внимателна преценка на ситуацията и нейната тежест. На първо място важно е да се разграничат случаите, когато не се касае за тормоз, а само за игра или приятелско премерване на силите между учениците. За целта е необходимо да се наблюдава поведението на децата, включително и на тези, които само присъстват без активно да участват. Следното би могло да помогне за правилна оценка на ситуацията:

- Ако учениците се закачат, бутат или блъскат или си разменят шеги, като при това се смеят, разменят си ролите и позициите и никое от тях няма видимо доминиращо положение, а околните не им обръщат особено внимание, то най-вероятно става дума за игра.
- Ако един от учениците е видимо напрегнат, не се усмихва, опитва се да се махне, ако ролите не се сменят, а другият е в постоянно доминираща позиция и това поведение привлича вниманието на околните, то най-вероятно става дума за тормоз.
- Ако ученикът не се чувства добре от закачките и подигравките, тогава поведението може да е тормоз.
- Ако ученикът, към когото са отправени подигравките, поиска от другото дете да спре и той или тя не спират да се подиграват, тогава става въпрос за тормоз.
- Ако ученикът, който дразни, продължава да дразни или дразни отново и отново, това е тормоз.
- Ако дразненето е за нещо, което ученикът не може да промени (височина, носене на очила, тегло, способност да чете, атлетически способности и пр.), тогава може да е тормоз.
- Ако има и други хора наоколо, които наблюдават ситуацията и се окуражават или се присъединяват към ситуацията на подигравки, това е тормоз.
- Ако един ученик е по-силен или по-популярен, по-голям на възраст или по-властен, това може да е тормоз.
- **Признаци, по които може да се разпознаят насилието и тормозът:**
- Различни по вид и цвят натъртвания, синини, понстоянни или чести червени петна, насинени очи, следи от ухапване.
- Неправдоподобни или объркани обяснения за травмите, включително едносрични отговори.
- Безпокойство и крайности в поведението-от агресивност до пасивност.
- Лоша представа за себе си-учениците смятат, че са заслужили насилието.
- Прекалена отстъпчивост на ученика.
- Влошаване на здравословно състояние-прилошавания, главоболия, отпадналост.
- Влошаване на успеха и чести отсъствия от училище.
- Ученикът може да стане затворен и изолиран.
- Агресивно поведение.
- Внезапни избухвания, необичайни за възрастта.
- Бягане и криене.
- Загуба на доверие, ниска самооценка.
- Употреба на алкохол, медикаменти, занемаряване.
- Психосоматични симптоми, нарушения на съня.

II. ПОЛИТИКА ЗА ПРЕВЕНЦИЯ И ИНТЕРВЕНЦИЯ НА НАСИЛИЕ И ТОРМОЗ

1. Принципи, ценности, философия

Институциите в системата на предучилищното и училищното образование по чл. 2, ал. 3 от Закона за предучилищното и училищното образование (ЗПУО) самостоятелно разработват и прилагат цялостни политики за:

1. подкрепа за личностно развитие на детето и ученика;

2. изграждане на позитивен организационен климат;
3. утвърждаване на позитивна дисциплина;
4. развитие на училищната общност.

Превенцията и интервенцията на насилието и тормоза в системата на предучилищното и училищното образование са неизменна част от тези политики. Съобразно потребностите на институцията те биха могли да бъдат оформени самостоятелен документ или да са част от общите политики за развитие на институцията и осигуряване на сигурна образователна среда.

Политиката за превенция и интервенция на насилието и тормоза се основава на споделени ценности, философия, норми, правила и традиции за участие и взаимодействие на директора, педагогически и непедагогическия персонал, родителите, децата и учениците в изграждането на сигурна среда. Тя трябва да се базира на основни принципи и положения, да съдържа цели, стратегии, очаквани резултати и отговорности за всички участници в процеса на предучилищното и училищното образование. Основни цели на политиката за превенция и интервенция на насилието са:

- Да създаде позитивна култура и климат в училището;
- Да повиши осведомеността на всички участници в процеса на предучилищното и училищното образование, че насилието е неприемливо поведение;
- Да разработи система за превенция, която създава условия за превантивна работа с класа и включва децата в образователни дейности, семинари, работилници, които да ги запознават с различните форми на насилие и тормоз, да възпитават уважение и толерантност към различията, да развиват чувствителност към границите на другия, етика на взаимоотношенията, кое поведение е приемливо и кое - не, как да се реагира на неприемливо поведение, др.

- Да създаде система за интервенция като разработи или разясни съществуващи правила и процедури във връзка с всяка една проява на насилие и тормоз, вкл. по отношение на идентифициране и сигнализиране;

- Да създаде система за предоставяне на подкрепа за пострадалите и въввлечените в ситуацията на насилие и тормоз;

- Да развие устойчива система за изграждане на капацитет у всички участници в образователния процес под формата на обучителни дейности, механизми за сътрудничество с училището, центъра за подкрепа за личностно развитие, специализираното обслужващо звено;служби, организации или институции, както и изграждане на ефективна система за дежурства и др.

Да създава механизми за проследяване на ефективността от дейностите по превенция и интервенция.

В допълнение на принципите в системата на предучилищното и училищното образование, цитирани в чл. 3, ал. 2 от ЗПУО, политиката за сигурна образователна среда следва да се базира и на следните специфични принципи:

Позитивна култура и климат, които:

- приемат различието и разнообразието и се базират на принципите на приобщаващото образование
- дават възможност за развитие на сигурна среда, в която учениците открито споделят и обсъждат теми, свързани с насилието
- насърчават взаимоотношения на уважение сред цялата общност;

Ефективно лидерство;

Прилагането на цялостен институционален подход;

- Споделено разбиране за насилието и тормоза и последиците;
- Подкрепа и мотивиране на децата и служителите, в т.ч. информирани, обучение, консултиране, супервизия и изграждане на капацитет за справяне с насилието;
- Въвеждане на образователни стратегии и дейности за превенция (вкл. мерки по информирани), които:
 - развиват емпатия, уважение и резиланс сред учениците, като ясно адресират агресивно поведение
 - изграждат нулева толерантност към всички форми на насилие;
- Системност и регулярност при вписване, изясняване и прилагане на мерки и последващи действия в случаи на насилие и тормоз;
- Координация и последователни усилия от страна на институцията за изграждане на мрежа от взаимовръзки и взаимодействия за изграждане на по-сигурна среда;
- Партньорство с родителите;
- Непрекъсната оценка и проследяване на ефективността на цялостната политика за превенция и интервенция на насилие и тормоз.

Причините за насилието са много и комплексни и училището и не би могло да повлияе на всички. Но целта е успешно да се намалят тези фактори, които са свързани със средата в самата институция и които допринасят за проявата на насилие и агресивни модели на поведение. За сигурна образователна среда и нулева толерантност към насилие и тормоз са необходими:

- системни усилия за възпитаване на социални умения и нагласи, които не допускат насилие във взаимоотношенията;
- подобряване на физическата среда (с фокус върху стаите, общите помещения за хранене - столовата и бюфета, както и санитарните помещения), която не съдържа предпоставка за изява на агресивното поведение и в същото време създава условия за формирането на класа като общност;
- работа с нагласите към ученето, които намаляват съревнователния елемент между учениците за сметка на екипната работа и споделяне на проблеми в общността на класа, както и проектно-базирано обучение, включително и изнесени дейности, които дават отлични резултати в тази посока;
- последователни стъпки за разбиране на последиците от насилието и тормоза и мерки за подкрепа на учениците за справяне с неприемливото поведение, които не наблягат на наказанието.

Цялостната политика се реализира на равнище училище, център за подкрепа за личностно развитие, специализирано обслужващо звено и на равнище клас, като на всяко едно от тези равнища се осъществяват дейности по превенция и интервенция (реакция).

Превенцията на насилие и тормоз включва комплекс от мерки, които имат за цел ограничаване и/или елиминиране на предпоставките и рисковите фактори, допринасящи за насилието. Превенцията поставя приоритет върху дейности на равнище клас, например създаване на правила на отношения в класа, морално възстановяване на щета, тематични дискусии, регулярно провеждани в часа на класа или по друго време. Дискусиите са възможност в класа да се поставят за обсъждане въпроси, които вълнуват или смущават децата, като по този начин се създава пространство за мислене и отработване на агресията чрез говорене, разиграване на ситуации, тяхното обсъждане и съответно осмисляне и развиване на нови умения и модели за ненасилствени отношения и поведение.

Интервенциите включват отговора на институцията при възникнали ситуации на насилие и тормоз. Това са последователни действия и мерки, които целят спиране и разрешаване

на възникнала вече ситуация на насилие, тормоз и криза и се реализират като отчитат индивидуалните потребности на всеки, въввлечен пряко или косвено в ситуацията, като се прилага принципът на най-добрия интерес на ученика.

2. Разработване на система от мерки за реализиране на сигурна образователна среда

2.1. Създаване на координационен съвет с ясни функции и делегирани отговорности, който да отговаря за планиране, проследяване и координиране на усилията за справяне с насилието и тормоза. Съветът се ръководи от заместник директор и/или друг педагогически специалист, определен от директора и включва в състава си училищен психолог/педагогически съветник, учители, ученици и родители.

2.2. Оценка на ситуацията

Оценката и анализирането на ситуацията са от значение за планирането на дейности за изграждане на сигурна образователна среда. Оценката съдържа описание на следното: До колко са запознати заинтересованите страни с темата за насилие и тормоз? Какви видове и форми на насилие и тормоз има в училището? Колко често те се проявяват? Къде са местата, на които най-често се случват? Кои са участниците? Как се е реагирало до момента? Какво следва да се предприеме, за да бъде реакцията ефективна?

Оценката се организира от ръководството на училището и се осъществява от координационния съвет в началото на учебната година. За целта могат да се използват редица инструменти, като специални въпросници, дискусии с участие на цялата училищна общност, фокус групи с ученици, учители и родители и др. В *Приложение 4* е включен примерен пакет с психологически инструменти.

Резултатите от оценката и наличието на проблем се представят от координационния съвет и се обсъждат на тематичен педагогически съвет, на който участие могат да вземат всички заинтересовани страни. Резултатите могат да се обсъдят и на родителските срещи, и в часовете на класа.

2.3. Изготвяне на план за превенция и интервенция на насилието и тормоза

Планът за изпълнение се изготвя и реализира от координационния съвет и се утвърждава от директора с продължителност от една учебна година, като се актуализира в началото на всяка учебна година. Планът включва описание на всички дейности по превенция и интервенция на ниво клас и е индивидуален за всяко училище. В плана са очертани срокове и отговорности по изпълнение на дейностите по превенция и интервенция.

2.4. Планиране/актуализиране на дейности по превенция

2.4.1. Дейности по превенция на равнище институция

- **Създаване/актуализиране на етичен кодекс на училищната общност** съгласно ЗПУО. Етичният кодекс на училищната общност включва всички участници в предучилищното и училищното образование.
- **Създаване на единни училищни правила**, които да станат част от Правилника за дейността на институцията. Този процес е от две стъпки:
 - 1) Изработване на правила на поведение и ценности от всеки клас/група;
 - 2) Обобщаване на правилата на ниво институция и вписване в Правилника за дейността на институцията.

- **Внасяне на промени в Правилника за дейността на институцията при необходимост.**
- **Запознаване на цялата училищна общност с определението, проявлението и последиците от насилието и тормоза.**
- **Подобряване на системата от дежурства с оглед недопускане на насилие и тормоз.**
- **Повишаване квалификацията на педагогическия персонал за работа с програмите,** включително реализиране на специализирани обучения за определени категории от работещите в институциите на предучилищното и училищното образование за превенция и справяне с насилието и тормоза.
- **Информирани и актуализирани на информацията за наличните ресурси в общността - съществуващи услуги и програми за превенция и противодействие на насилието и тормоза в училището.**

2.4.2. Дейностите за превенция на ниво клас включват:

- Учениците и учителят създават **правила за поведение** на класа (описано като първа стъпка от създаването на единни училищни правила в 2.4.1. Дейности по превенция на равнище училище).
- **Обучителни дейности** и работа с групата, в които водеща роля има учителят/класният ръководител. При работата на равнище група следва да се прилагат всички форми на групова работа, дискусии, решаване на казуси, ролеви игри, споделяне на опит, като се използват възможностите на учебната програма, вкл. теми от глобалното, гражданското, екологичното, здравното, интеркултурното образование, часа на класа, различни извънкласни и извънучилищни дейности. Целта е да се създаде пространство, в което се говори открито за насилието и тормоза и се работи за формирането на нагласи и социални умения за здравословно и ненасилствено общуване, емпатия, толерантност и уважение към различията, решаване на конфликти и др. Основните теми могат да бъдат:
 1. Правата на учениците и отговорностите, които те създават по отношение на околните.
 2. Ценностите - какво са, какви могат да бъдат, как се проявяват в поведението, как се прилагат в ежедневието?
 3. Какво представляват насилието и тормозът, разпознаваме ли ги, как можем и на кого да съобщаваме за случаи на насилие и тормоз?
 4. Какви са преживяванията на извършителя, последователите, потърпевшия и наблюдателите?
 5. Как се чувстваме, когато видим прояви на насилие и тормоз и какво правим? Какво можем да направим?
- **Използване на подход, ориентиран към учениците, за работа с връстници, осигуряване на условия за участие,** които да станат естествените помощници при реализирането на дейностите по превенция (ползване на организацията на ученическите съвети, различни инициативи, идващи от учениците и др.);
- **Провеждане на тематични родителски срещи.**

2.5. Дейности по интервенция

2.5.1. Дейности по интервенция на ниво институция

Дейностите по интервенция на ниво училище задължително се включват в Годишния план за дейността на училището и се приемат на първия педагогически съвет за учебната година. Включват:

- **Водене на дневник със случаи и процедури за управление на информацията**
Дневникът със случаи се създава за целите на анализа и планирането на цялостна

политика за превенция и интервенция на насилието и тормоза. В него се документират единствено ситуациите, съответстващи на второ и трето ниво според приетата класификация (Приложение 1), при които е необходима и намесата на координационния съвет. В Дневника със случаи се описва следната информация: дата, клас, участници, вид насилие и ниво, какво е предприето като действие, подпис на служителя.

На базата на вписаните ситуации, координационният съвет извършва анализ и оценка на риска от продължаване на насилието и тормоза. Координационният съвет е отговорен за анализа и разпознаването на учениците, които участват и се въвличат в ситуации на насилие и тормоз, без значение дали извършват проявите или са пострадали от насилието. От анализа координационният съвет дава становище за индивидуална работа по случай с ученик, който се намира в ситуация на риск по смисъла на Закона за закрила на детето и Закона за предучилищното и училищното образование, предлага мерки и конкретни интервенции, които могат да бъдат индивидуална, групова работа и др. Координационният съвет дава становище и насочва ученикът към допълнителна подкрепа за личностно развитие на дете в риск. Дневникът се съхранява при психолога или педагогическия съветник, а при липса на такъв специалист - при друг член на координационния съвет, определен от директора на училището.

● **Инициране на работа по случай, включително насочване на случая към други служби.**

При случаи от трето ниво, както и по преценка при случаи от второ ниво, незабавно се уведомява Дирекция „Социално подпомагане“ (Отдел „Закрила на детето“ – ОЗД) и/или полицията. Уведомените институции започват проверка на сигнала пореда на Координационния механизъм за взаимодействие при работа в случаи на деца, жертви на насилие или в риск от насилие, и за взаимодействие при кризисна интервенция (виж Приложение 3: Кой, кога и къде може да подава сигнал за дете в риск?), в който следва се включи представител на институцията (класен ръководител, училищен психолог/педагогически съветник).

Индивидуалната работа по случай с ученик се осъществява интегрирано от мултидисциплинарен екип. При становище от координационния съвет на училището за инициране на работа по случай или ако не се свика такъв, психологът следва да иницира работа по случай с ученика в училището. Всеки служител в училището е длъжен при установяване на случай на насилие и тормоз незабавно да уведоми директора на институцията.

2.5.2. Дейности по интервенция на ниво клас – отнасят се до всички ситуации на насилие и тормоз според приетата класификация (Приложение 1).

- Обсъждане между учениците и класния ръководител с цел изясняване на възникнал проблем, влиянието върху всички участници и свидетели, последствията, както и възможните решения.
- Съвместни действия между класен ръководител или учител и психолог /педагогически съветник и включване на външни специалисти ако е необходимо
- Може да се организират допълнителни занятия с класа с подкрепата на психолога или педагогическия съветник. За целта би могъл да се покани и външен за училището специалист.
- Използване на посредник при разрешаване на конфликта
- Провеждане на тематична родителска среща

2.5.3. Работа с родители

Партньорството с родители може да се осъществява чрез

- Провеждане на тематична родителска среща за запознаване с цялостната политика и основните моменти в механизма
- Представяне на различни интересни професии, хобита и интереси от страна на родителите
- Осъществяване на партньорство с родителите в случай на интервенция-

представяне на ситуацията, консултации с психолога и/или педагог.съветник, постигане на конкретни договорености, насочване на родителя към специалисти, ако е необходимо

- Работа с родители, които не съдействат- учителят подава информация към координационния съвет в училище

3. Ресурсна обезпеченост

- обучени специалисти за интервенция в ситуации на тормоз в училището
- информация, материали по темата за насилието и тормоза в училище, информация за наличните ресурси в общността и други.
- осигурява планирани обучения чрез включване на области, свързани с насилието и тормоза в Националната програма за квалификация, посредством оперативни програми и други;

Настоящият документ има характер на задължителен при разработване на училищни политики и програми, свързани с насилието и при справяне в случаи на насилие.

Приложения:

Приложение 1: Класификация на формите на насилие и тормоз и предприемане на съответни действия

Приложение 2 : Насоки за интервенция

Приложение 3 : Кога, кой и къде може да подава сигнал за дете в риск?

Приложение 4 : Примерни инструменти за оценка

Приложение 1: Класификация на формите на насилие и тормоз и предприемане на съответни действия

Ниво на тормоз	Отговор на училището	Документиране	Последователност на процедурите за интервенция
<p>Първо ниво - нарушаване на правилата</p> <p>Форми на физическо насилие: леко удряне, бутане, щипане, драскане, дърпане на коса, хапане, подритване, замърсяване или разрушаване на нечия собственост.</p> <p>Форми на психическо насилие: омаловажаване, клюкарене, обиждане, осмиване, засрамване, подвикване, ругане, клеветене, измисляне на прякори, подигравки, унижение, заплахи, обиди, нецензурни/неприлични коментари;</p> <p>Форми на сексуално насилие: показване на неприлични жестове и действия, вербален тормоз със сексуално съдържание, разпространение на истории и изображения със сексуален подтекст, подтикване или принуждаване към сексуални действия.</p> <p>Форми на кибернасилие : обидни обаждания и изпращане на обидни съобщения (SMS, MMS, съобщения в социалните мрежи, използване на дискриминативни и обидни етикети, кражба на профили.</p>	<p>На първо ниво, действията се предприемат от класен ръководител или учител заедно с родител, като се осъществява педагогическа работа – индивидуално, за група ученици или за целия клас.</p> <p>При наличие на щети от материален характер – те се възстановяват.</p> <p>Ако насилственото поведение се повтаря, педагогическата работа не дава резултат, последствията са по-сериозни следва се да предприемат действия, предписани за ситуации от нива две или три.</p>	<p>Ситуациите от първо ниво не се регистрират в Дневника.</p>	<p>1) Прекратяване на ситуацията и успокояване/интервенция към всички участници.</p> <p>2) Кл.ръководител/учителят се информира за случилото се от всички свидетели и участници.</p> <p>3) Уведомяване на родител от кл. ръководител/учителя.</p> <p>4) Консултации - предприемане на индивидуални разговори с участниците.</p> <p>5) Мерки и действия от страна на класен ръководител – намиране на решение, което удовлетворява страните и служи за пример на наблюдателите.</p> <p>6) Проследяване на изпълнението на предприетите мерки и действия.</p>
<p>Второ ниво - Повтаряне на едни и същи</p>	<p>На второ ниво, действията се</p>	<p>Ситуацията на тормоз се описва в Дневника</p>	<p>1) Прекратяване на ситуацията и</p>

<p>нарушения на правилата или насилие с по-сериозни последици – тормоз:</p> <p>Форми на физически тормоз са например: шамаросване, удряне, стъпкване или късане на дрехи, ритане, обграждане, плюене, отнемане и разрушаване на нечия собственост, дърпане на нечий стол изпод него, дърпане за уши или коса.</p> <p>Форми на психически тормоз са например: изнудване, заплашване, несправедливо наказание, забрана за общуване, отхвърляне и манипулация: подигравки, отправени пред целия клас или група, публично унижение, обиди; интригантстване, разпространяване на слухове, публично отхвърляне и игнориране, неприемане, манипулиране и използване.</p> <p>Форми на сексуален тормоз са например: сексуално докосване, показване на порнографски материали, показване на интимни части на тялото и сваляне на дрехи, подтикване или принуждаване към сексуални действия, заснемане в сексуални пози.</p> <p>Форми на кибертормоз са например: непоискано заснемане и разпространяване на снимки и видео, злоупотреба с влогове, блогове, форуми,</p>	<p>предприемат от класен ръководител, председател или представител на координационния съвет, педагогически съветник или психолог и задължително участие на родител, като се уведомява директорът.</p> <p>По преценка се подава сигнал до ОЗД и/или полиция. Координационният съвет прави оценка на риска и се инициира индивидуална работа по случай.</p> <p>Ако присъствието на родител не е в най-добър интерес на детето, например би го наранил, застрашил безопасността му или би нарушил училищната процедура, директорът следва да се обърне към отделите за закрила на детето.</p>	<p>със ситуации от свидетеля или кл.ръководител/учител на тормоз и се предприема работа по случай.</p> <p>Възстановяване на щети при наличие на такива.</p>	<p>успокояване/интервенция към всички участници.</p> <p>2)Кл.ръководител/учителят се информира за случилото се от всички свидетели и участници.</p> <p>3)Уведомяване на ОЗД и/или органите на полицията при ситуации с по-сериозни последици по преценка на класния ръководител, педагогически съветник, психолог, заедно с директора;</p> <p>4)Уведомяване на родител.</p> <p>5) Мерки и действия – работа на координационния съвет.</p> <p>6)Проследяване на изпълнението на предприетите мерки и действия.</p>
--	--	---	---

<p>социални мрежи, заснемане и разпространение без разрешение.</p>			
<p>Трето ниво Системна злоупотреба , както и ситуации, в които съществува опасност за живота и здравето за който и да е участник в ситуацията: Форми на физически тормоз са например: сбиване, задушаване, събаряне, причиняване на изгаряния и други наранявания, намущкване с остър предмет, провесване от прозорец или високо място, ограничаване на движението, лишаване от храна, излагане на ниски или високи температури и заплашване с оръжие. Форми на психически тормоз са например: сплашване, изнудване със сериозни заплахи, насилствено отнемане на пари и вещи, склоняване за употреба на психоактивни вещества, включване в деструктивни групи, банди и организации. Форми на сексуален тормоз са например: съблазняване от друго дете, злоупотреба с власт при подстрекаване, изнудване, склоняване и/или принуждаване към сексуални действия, блудство, изнасилване, кръвосмешение. Форми на кибертормоз са например: повторно действие на непоискано заснемане и разпространяване на снимки и видеозаписи,</p>	<p>На трето ниво, уведомяването на ОЗД и/или органите на полицията става незабавно от служителя на училището, идентифицирал тормоза. Действията на ниво училище се предприемат от директор заедно с координационния съвет, със задължителното участие на родител и компетентни власти, организации и услуги (центрове за социална работа, здравни центрове, отдел закрила на детето, полиция и др.). Ако присъствието на родител не е в най-добър интерес на детето, например би го наранил, застрашил безопасността му или би нарушил училищната процедура, директорът следва да информира центъра за социална работа, отделите за закрила на детето и/или полицията. Съставяне на Протокол за тормоз и възстановяване на щетата;</p>	<p>Ситуациите на тормоз от трето ниво се описват в Дневника със случаи на тормоз, като по тях се предприема интензивна работа по случая, включваща всички участници, правят се оценки на потребностите и план за действие, както и се инициират процедури в съответствие със ЗЗД, Наредба за ПО, ЗПУО.</p>	<p>1) Прекратяване на ситуацията и успокояване/интервенция към всички участниците. 2) Кл.ръководител/учителят се информира за случилото се от всички свидетели и участници. Уведомяване на директорът и сигнал към ОЗД и/или органите на полицията. 3) Уведомяване на родител. 4) Консултации-индивидуални разговори с участниците. 5) Мерки и действия от страна на координационния съвет, интензивна работа по случай, информиране и насочване към други служби и/или услуги от страна на директора. 6) Проследяване на изпълнението на предприетите мерки и действия.</p>

злоупотреба с влогове, блогове, форуми, социални мрежи, заснемане без разрешение, заснемане на сцени на насилие, разпространение на записи, снимки и видео на детска порнография.			
---	--	--	--

Приложение 2 : Насоки за интервенция

1. Прекратяване на ситуацията на насилие и тормоз.
2. Подход за възстановяване на щетата.
3. Действия при тежък инцидент или при повторна ситуация на насилие или тормоз.
4. Насочване на детето и неговите родители към програми и услуги в общността.
5. Действия при насилие на ученик срещу член на екипа на училището.
6. Действия при насилие на възрастен срещу ученик.

Намесата и справянето с конкретни ситуации на тормоз и насилие е част от цялостната политика на училището срещу насилието. Намесата на възрастните следва внимателно да се обмисли и планира. Тя трябва да бъде последователно прилагана от цялата училищна общност, за да бъде максимално ефективна.

Важно е да не бъдат омаловажавани и първите прояви на влошаване на отношенията между децата, както и поведението, което е неприемливо. Тези ситуации представляват първо ниво от приетата класификация (Таблица 1 от основния документ). Необходимо е още при най-малките сигнали и съмнения за тормоз да се предприемат стъпки, за да се предотврати ескалация на насилието и да се изпрати ясно послание, че такова поведение няма да бъде толерирано. Вниманието трябва да бъде насочено както към проявите на физически тормоз, така и към неговите социални и психологически измерения.

1. Прекратяване на ситуация на насилие и тормоз

Задължение на всеки учител е да се намеси, за да прекрати ситуация на насилие/тормоз, на която е станал свидетел или за която е получил сигнал (от ученик, родител или друг служител от училището):

- в случай на физически тормоз децата трябва да бъдат разделени и да се прекрати физическият контакт между тях незабавно;
- не трябва веднага да се разпитва за случилото се, да се обсъждат причините за насилието или да се изяснява ситуацията. Това може да се случи на по-късен етап. Важното е учителят ясно да обяви пред всички, че това е насилие и то е недопустимо поведение. В този момент не е добре да се разпитва за подробности и ученика, който е потърпевщ, особено в присъствието на другия, който е нанесъл тормоза, както и на други ученици, защото това може да урони неговото достойнство.

- когато става въпрос за първа проява, която не е тежка по отношение на нанесената вреда, може да се приложи подходът за възстановяване на щетата или да се наложи друга предварително съгласувана мярка.

2. Подход за възстановяване на щетата.

Подходът за възстановяване на щетата се основава на принципа, че „всяка щета, нанесена на друг, трябва да бъде възстановена“ и включва съответните действия в тази посока. Важно е преди да се прилага подходът да бъде предварително съгласуван с цялата училищна общност, включително и с децата, и да бъде част от политиката на училището. Възстановяване на щетата е принцип, който предполага, че хората правят грешки. Грешките следва да бъдат поправени, като същевременно не се налагат наказания. Този принцип подчертава поемането на отговорност за неприемливо поведение и за позитивно решаване на проблема. Възстановяването на щетите успешно може да се прилага за материални и за нематериални щети. Подходът за възстановяване на щетите изисква време и по-задълбочен разговор с детето, което е извършило насилие, за да му се помогне да разбере какви са последствията от неговата постъпка. Поради тази причина е най-добре този подход да се приложи от учителя/класния ръководител, педагогическия съветник/психолога. Важно е учителят със спокоен и умерен тон, както и с държанието си, да покаже ясно, че проблемът е в начина на поведение, а не в личността на самия ученик, и че се действа с оглед отново да се възстановят ценностите, към които цялото училище се придържа, а не за да бъде наказан:

- като първа стъпка учителят/класният ръководител изслушва ученика. Не е желателно той да се изслушва съвместно с потърпевшия ученик;
- ключов момент във възстановяването на щетата е, че учителят/класният ръководител разговаря с ученика, а ученикът сам предлага как ще поправи грешката си, с което отново ще се възстанови нарушената ценност. С това негово предложение трябва да се съгласи и ученикът, който е бил потърпевш от насилието. Този процес се медира от ангажирания в случая учител/класен ръководител, пед.съветник/психолог;
- след изясняване на ситуацията и постигане на договореност, учителят/класният ръководител за определен период от време проследява поведението на децата и дава обратна връзка. Учителят може да потърси съдействие и от другите учители, които също да наблюдават поведението на децата и да реагират своевременно. Педагогическият съветник или психологът също могат да подпомогнат работата на учителя като наблюдават детето във взаимоотношенията му с другите и да дадат насоки за действия и мерки, които учителят да предприеме при необходимост.

При преценка може да бъде насочено към услуги в общността(виж точка 4. Насочване на детето и неговите родители към програми и услуги в общността).

3. Действия при инцидент, криза или при повторна ситуация на насилие или тормоз

При повторна ситуация на насилие или когато има случай на тежък инцидент се следват предписанията от механизма, описани в Таблица 1. Класификация на формите на тормоз и предприемане на съответни действия:

- при инциденти се препоръчва работа в групов формат (например работа с целия клас), като кризисна интервенция е от минимум 45 минути до 1 час и 30 мин. в определени рамки – затворено пространство, в което участниците не допускат нови лица, и др. Предлага се пространство да се вентилират емоциите от преживяното и да се даде възможност за преработка. Най-подходящо е тази интервенция да бъде извършвана от училищния психолог или педагогическия съветник-ако има такъв, а при липсата на специалист да се обърнат веднага към Националната мобилна група за психологическа подкрепа или специалист от услуга в общността. Честа спонтанна реакция на възрастните е заставането на страната на „жертвата“ и наказване на „насилника“. Ключово при интервенцията на възрастните е приемането на разбирането, че ученика, обект на тормоз, не се нуждае от състрадание, а ученика, извършител на тормоз, не се нуждае от наказание, особено което го унижава, а от разбиране и емпатия (съпреживяване), за да може то да развие това чувство към другите. Липсата на емпатия е една от основните причини, поради която се упражнява тормоз;
- работата с ученици, които са обект на тормоз, трябва да бъде насочена към формиране на умения за справяне с подобно поведение. Важно е класният ръководител да поговори с ученика, по възможност още същия ден (или веднага след като е разбрал за случая, ако се

касае за ситуация, за която е научил случайно) и да разбере какво точно се е случило. Ако е необходимо отделни факти могат допълнително и дискретно да бъдат проучени;

- погрешно е открито и публично пред другите ученици да се оказва подкрепа на потърпевшия, защото това допълнително ще урони достойнството на ученика пред неговите връстниците. При този първи разговор е важно да се предложи на ученика подкрепа, като се разговаря с него какво точно ще му помогне да се почувства сигурно;

- необходимо е да се подчертае поверителността на разговора, като се спомене кои ще бъдат уведомени за случилото се;
- ученика трябва да почувства доверие и сигурност за споделяне, което е особено важно ако насилието се повтори. Може да му се предложи разговор с психолога на училището;
- не е препоръчително да се прави среща между ученика, върху което е упражнено насилието, и ученика, което е извършило насилието, с цел да се помирят и да се разберат. Такива срещи могат да доведат до неблагоприятни последици. Може да се реализира медиация с цел възстановяване моралната и емоционалната щета и взаимовръзките между учениците;
- наблюдавайте ученика в следващите дни, за да се уверите как се чувства и при необходимост отново разговаряйте с него;
- необходимо е да се работи с наблюдателите не само на нивото на превенцията, но и след ситуация на тормоз;
- не се отстраняват наблюдателите, когато се прекратява или управлява ситуация на тормоз, като всички, които са били там, следва да видят какво се прави съгласно правилата на училището;
- валидизират се правилата и етиката на поведението и се подкрепят тези, които са се намесили в защита ценностите на училището. На останалите се споделя очакването да направят същото, ако се случи в бъдеще;
- насърчават се отговори на насилието с думи, търсене на помощ и съобщаване за случая.

При преценка детето може да бъде насочено към услуги в общността.

4. Насочване на ученика и неговите родители към програми и услуги в общността

Насочването на учениците и неговите родители към консултация и психологическа работа следва да се осъществява от класния ръководител, педагогическия съветник, психолога на училището или от координационния съвет. Насочващият трябва да е запознат с услугите в общността и да даде пълна и конкретна информация на родителите за възможните услуги и програми. Важно е насочването да се направи конкретно и с грижа, за да могат родителите и ученика да се възползват, а не да го приемат като мярка за наказание.

5. Действия при насилие на ученик срещу член на екипа на училището

- Действието се прекратява незабавно от възрастен, който е в близост до извършеното насилие.
- Оказва се помощ, в случай че има пострадал/и.
- Ученикът трябва да бъде отделен с цел възстановяване на сигурността. Осъществява се психологическо консултиране/кризисна интервенция.
- Уведомяват се родителите на ученика.
- С учениците започват дейности за установяване на причините, изясняване на ситуацията, оценка на проблема. С него задължително разговаря психолог или педагогически съветник. Последният дава становище след оценка на проблема и поведението за целите на вземането на решение за последици от ПС.
- Училището организира провеждане на ПС за взимане на решения за последващи действия. Прави се план за работа с ученика.

6. Действия при насилие на възрастен срещу ученик

- При насилие на възрастен над дете незабавно се подава сигнал към ОЗД и/или полицията и се свиква Координационния механизъм за ученик в риск.
- Училището извършва последователни действия описани в Приложение 3: Кога, кой и къде може да подава сигнал за дете в риск?
- С пострадалия ученик разговаря психолог или педагогически съветник, който прави оценка и изготвя становище.

ПРИЛОЖЕНИЕ 3. КОГА, КОЙ И КЪДЕ МОЖЕ ДА ПОДАВА СИГНАЛ ЗА ДЕТЕ В РИСК?

1. Кога се подава сигнал за дете в риск?
2. Кой подава сигнал за дете в риск или ситуация на насилие и тормоз?
3. Къде може да се подава сигнал за дете в риск или в ситуация на насилие и тормоз?

1. Кога се подава сигнал за дете в риск?

Съгласно Закона за закрила на детето, чл. 7 (1) „Лице, на което стане известно, че дете се нуждае от закрила, е длъжно незабавно да уведоми дирекция „Социално подпомагане”, Държавната агенция за закрила на детето или Министерството на вътрешните работи.

Съгласно ал.(2) „Същото задължение има и всяко лице, на което това е станало известно във връзка с упражняваната от него професия или дейност, дори и ако то е обвързано с професионална тайна”.

2. Кой може да подава сигнал за дете в риск от насилие и тормоз?

При идентифициране на случаи на насилие и тормоз на ученици директорът на училището следва да бъде уведомен. От страна на училището сигналът се подава от директора.

Всеки член на училището, който е станал свидетел на ситуацията на насилие и тормоз, е длъжен да уведоми ОЗД и/или полицията.

В случай на подозрение за ситуация на тормоз, всеки служител в училище може да проведе консултация като се свърже с Националната телефонна линия за деца и разговаря с експерт на телефон 116 111, а в ситуации на кибернасилие и кибертормоз-с Националния център за безопасен интернет на тел.: 124 123 или чрез сайта: www.safenet.bg.

3. Къде може да се подава сигнал за дете в риск от насилие и тормоз?

Към Държавната агенция за закрила на детето функционира Национална телефонна линия за деца 116 111. Националната телефонна линия за деца предоставя консултиране, информиране и помощ по всякакви въпроси и проблеми, свързани с деца. Към нея при необходимост могат да се обръщат за съдействие и професионалисти. Националната телефонна линия за деца с номер 116 111 е с национално покритие, достъпна от територията на цялата страна, напълно безплатна за обаждачите се, независимо дали звънят от стационарен или мобилен телефон. Тя функционира 24 часа в денонощието. В случаи, касаещи насилие и тормоз в интернет (кибертормоз и кибернасилие), сигнал може да се подава към Националния център за безопасен интернет на тел.: 124 123. Консултациите на линията са анонимни и на нея могат да се свързват както ученици, така и професионалисти и родители. Сигнал може да бъде подаден и към националния телефон за спешни повиквания: 112.

Според Координационния механизъм, в случай че сигналът за насилие бъде приет от някой от визираните органи за закрила – получен от дирекция „Социално подпомагане“(отдел за закрила на детето) , Държавната агенция за закрила на детето или Министерството на вътрешните работи, съгласно чл. 7 от Закона за закрила на детето той е длъжен да уведоми за това останалите незабавно до 1 час от регистриране на сигнала, включително по телефон и факс. Сигналът се изпраща в дирекция „Социално подпомагане” по настоящия адрес на детето.

Съгласно Правилника за прилагане на Закона за закрила на детето (чл. 10, ал. 5) в случаите, отнасящи се до насилие над дете, се разглеждат и анонимни сигнали.

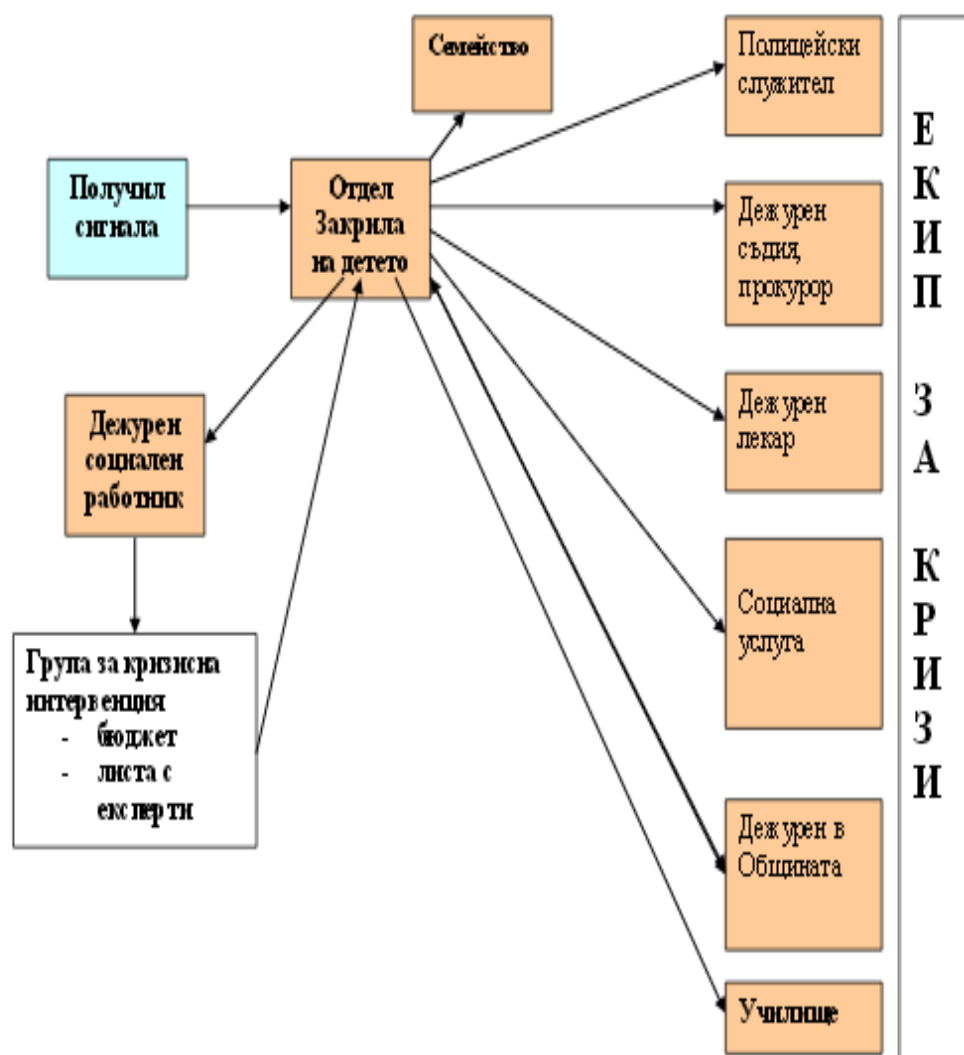
Съгласно Координационния механизъм във всеки един отдел „Закрила на детето” при дирекция „Социално подпомагане” началникът на отдела е на разположение, като той определя отговорен социален работник. В отдел „Закрила на детето” определеният

отговорен социален работник извършва проверката на сигнала до 24 часа от постъпване на сигнала.

При проучването на сигнала социалният работник може да потърси съдействие от страна на училището – информация за детето, за взаимоотношенията му с учениците, впечатленията на учителите, т.е. информация, с която да бъде направена оценка на случая.

При проучването на сигнала и предприемането на действия се изисква работа в екип от страна на различни специалисти. От една страна, за да се направи точна оценка, а от друга, за да бъдат съгласувани действията на различните специалисти. В случай че бъде установен риск за детето, то ще бъде отворен случай, т.е. ще бъдат предприети мерки за закрила. Ще бъде изготвен план, в който ще бъдат описани планираните мерки, като социалният работник ще следи за изпълнението на плана. Социалният работник може да консултира семейството, да насочи родителите и ученика към подходящи услуги и консултации.

Процедура при кризисна интервенция

ПРИЛОЖЕНИЕ 4 ПАКЕТ ОТ ПСИХОЛОГИЧЕСКИ ИНСТРУМЕНТИ СОФИЙСКИ УНИВЕРСИТЕТ "СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ"

Катедра "Обща, експериментална и генетична психология"

ВЪПРОСНИК ЗА ТОРМОЗА В УЧИЛИЩЕ

След като прочетеш внимателно всеки въпрос, огради с кръг верния според теб отговор.

1) В **твоето училище** какво правят децата, които тормозят други деца? (Можеш да оградиш повече от един отговор.)

- а) блъскат, удрят другите деца;
- б) заплашват ги;
- в) обиждат ги, псуват ги, измислят им неприлични прякори;
- г) дразнят ги;
- д) взимат им от нещата;
- е) говорят зад гърба им, разпространяват за тях неверни неща, клюки;
- ж) изнудват ги;
- з) настройват другите деца срещу тях;
- и) искат им пари;
- й) друго (посочи какво):

2) Къде се случва децата да бъдат тормозени: (Можеш да оградиш повече от един отговор.)

- а) в класната стая;
- б) по коридорите;
- в) в тоалетните;
- г) пред бюфета;
- д) на двора на училището;
- е) на улицата;
- ж) в квартала, пред блока;
- з) на друго място (посочи къде):

3) Случвало ли се е досега теб да те тормозят през **тази учебна година**?

- а) да;
- б) не;

4) Ако ти се е случвало да те тормозят през **тази учебна година**, колко често?

- а) всеки ден;
- б) няколко пъти през седмицата;
- в) веднъж седмично;
- г) един път през месеца;
- д) по-рядко от един път през месеца;
- е) досега не се е случвало да ме тормозят.

5) Ако ти се е случвало да те тормозят, децата, които те тормозиха бяха:

- а) от твоя клас а) момчета;
- б) от други класове б) момичета;
- в) от твоя клас и от други класове в) момчета и момичета;

6) Ако ти се е случвало да те тормозят, а) сами;

децата, които те тормозиха бяха: б) с тях имаше и други деца, които също те тормозиха;

в) с тях имаше и други деца, но те само гледаха.

7) Случвало ли се е някой да те тормози; през **тази седмица**?

- а) да
- б) не

8) Когато теб те тормозиха, ти каза ли на някого? (Можеш да оградиш повече от един отговор.)

- а) казах на някого от учителите;

- б) казах на майка ми;
в) казах на баща ми;
г) казах на брат ми/на сестра ми;
д) казах на приятели;
е) казах на друг човек (посочи на кого): _____
ж) не казах на никого;
з) досега не се е случвало да ме тормозят.
- 9) Ако си казал на някого, това помогна ли ти, а) да;
доведе ли до спирането на тормоза? б) не;
в) досега не се е случвало да ме тормозят.
- 10) Виждал ли си да тормозят други деца в училище?
а) да;
б) не;
- 11) Колко често си виждал да тормозят други деца в училище?
а) всеки ден;
б) няколко пъти през седмицата;
в) веднъж седмично;
г) един път през месеца;
д) по-рядко от един път през месеца;
е) досега не съм виждал да тормозят други деца.
- 12) Ако си виждал да тормозят други деца в училище, казвал ли си някого за това?
а) да, на някой от учителите;
б) да, на приятели;
в) да, на родителите;
г) да, на брат ми/на сестра ми;
д) да, на други възрастни (посочи на кого): _____
ж) не съм казвал на никого;
з) досега не съм виждал да тормозят други деца.
- 13) Виждал ли си да тормозят деца **извън** училище?
а) да;
б) не.
- 14) Случвало ли се е **ти** да тормозиш друго дете през **тази учебна година**?
а) почти всяка седмица;
б) почти всеки месец;
в) един-два пъти през учебната година;
г) не се е случвало да тормозя друго дете;
- 15) Случвало ли се е да тормозиш друго дете през **тази седмица**?
а) да;
б) не.
- 16) Кой ти помага най-много, ако се случи някой да те тормози?
а) някой от учителите; б) майка ми;
в) баща ми;
г) брат ми или сестра ми;
д) приятелите;
е) друг човек (посочи кой): _____
ж) никой;
з) досега не се е случвало да ме тормозят.
- 17) Има ли в твоя клас деца, които обичат да тормозят другите?
а) да
б) не
- 18) Ако има, колко са на брой? _____

19) Има ли в твоя клас деца, които често са тормозени от другите деца?

а) да

б) не

20) Ако има, колко са на брой? _____

Ти си: а) момче; б) момиче. Навършени години: _____ Клас: _____

VI клас

АНКЕТА

УВАЖАЕМИ УЧЕНИЦИ,

Тази анкета е създадена с цел да проучим мнението ви за взаимоотношенията в училище и вашето отношение към учебния процес. Добронамереността и искреността на отговори ще са от полза, затова ви молим да отговорите искрено на въпросите.

АНКЕТАТА Е АНОНИМНА!

Благодарим Ви за съдействието!

1. Кой е любимият Ви учебен предмет?

.....
.....

2. Бихте ли споделили в кои учебни часове Ви е най-интересно и работите с най-голямо желание и удоволствие и защо?

.....
.....
.....
.....

3. Бихте ли споделили в кои учебни часове Ви е най-безинтересно, не работите с желание и удоволствие и защо?

.....
.....
.....

4. Как преценявате взаимоотношенията във вашия клас

А – отлични

Б – добри

В – задоволителни

Г – лоши

5. Кои правила, според Вас най-често нарушават учениците в училище?

.....
.....
.....

6. Кои правила, според Вас най-често нарушават учителите в училище?

.....
.....

.....
.....

7. Случвало ли ви се е учител да ви обиди? Бихте ли споделили в кои учебни часове и по какъв начин?

.....
.....
.....
.....

АНКЕТА

за проучване мнението на учениците относно работата в учебните часове и взаимоотношенията в класа

Здравей! Живеем във време, в което все повече се насърчава **детското участие**. Това е процес на активно включване на детето във вземането на решения, които го касаят. Детското участие се основава на диалог, споделяне на информация и взаимно уважение между детето и възрастните. Може би вече знаеш, че според чл. 13 от Конвенцията за правата на детето, детето има право на свобода на изразяване на мнение, като зачита правата и репутацията на другите.

Тази анкета е анонимна и има за цел да проучи твоето мнение. Помогни ни да направим училището ни още по-привлекателно място за младите хора и по-желана територия на ученика!

Мнението ти е много важно за нас, затова, моля, отговори на всички въпроси възможно най-искрено! Можеш да пишеш на останеното празно място под всеки въпрос.

Предварително ти благодарим!

1. С какво те впечатлява нашето училище? Изброй три неща, заради които би го препоръчал/а на твой приятел или връстник:

.....
.....
.....
.....

2. Какво мислиш за взаимоотношенията във вашия клас?

.....
.....
.....
.....

3. Какво мислиш за взаимоотношенията между класа и учителите?

.....
.....
.....
.....

4. Според теб влияят ли взаимоотношенията в класа върху работата през учебните часове? Моля, огради с кръгче отговорът, който съвпада или е най-близо до твоето мнение!

- А) Да
- Б) По-скоро Да
- В) По-скоро Не
- Г) Не
- Д) Не мога да преценя

Ако имаш пример, моля, посочи:

.....
.....
.....

5. Какво очакваш от твоите съученици? Какво би желал/а те да направят за теб? А за учителите?

.....
.....
.....

6. Какво очакваш от твоите учители? Какво би желал/а те да направят за теб? А за класа?

.....
.....
.....

7. В кой час ти е най-лесно? На какво се дължи това?

.....
.....
.....

8. В кой час ти е най-приятно? Как си го обясняваш?

.....
.....
.....

9. Според теб в часовете по кой предмет най-добре можеш да покажеш това, което знаеш? Какви са причините?

.....
.....
.....

10. Считааш ли, че оценките ти по всички учебни предмети отговарят на твоите знания? Защо?

.....
.....
.....

11. Какво би направил/а, ако си учител по най-трудния за теб учебен предмет?

.....
.....
.....

12. Какво би посъветвал/а твоите съученици, за да ви бъде още по-приятно в учебните часове? А в междучасията?

.....
.....
.....
.....

13. Какво би посъветвал/а учителите?

.....
.....
.....
.....

14. Какви са твоите препоръки към педагогическия съветник?

.....
.....
.....
.....

15. Какво би направил/а, ако си директор на училището?

.....
.....
.....
.....

16. Ако желаеш да добавиш или споделиш нещо, можеш да го направиш тук:

.....
.....
.....
.....

17. Ти си:

А) момче

Б) момиче

Благодарим ти за участието и искреността!

